

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

יהוה לב המועדים

גליון ל"ג בעומר מתוך לב המועדים "ספירת העומר שבועות"

ל"ג בעומר

ל"ג בעומר היינו שלושים ושלושה יום לספירת העומר לעולם חל ב"ח באייר וכן יחול רק בימי אגה"ו (מנהגי מהרי"ל).

באיזה יום חל ל"ג בעומר: ל"ג בעומר חל באותו יום שחל פורים שלפניו, וסימנך (תהלים סה, י) "פלג אלהים מלא מים" פורים ל"ג בעומר (ש"ע תכת, א), יש שכתבו סימן אחר פלג"ש כלומר ר"ת, פורים ל"ג בעומר שווים (ספר מפעמים).

ומרכים בו קצת כשמחה (ש"ע תצג, ב)

הטעם ששמחים ביום זה אע"פ שביום מיתת צדיק יש להתענות (פרי חדש תצג ב)

דסבירא ליה שביום זה פסקו תלמידי ר"ע למות (דרשות מהרי"ל, טור תצג א, משנ"ב תצג ס"ק ה, בשם הגר"א).

ומיהו הפרי חדש (שם) לא ניחא ליה בטעם זה דמה בכך שפסקו למות הרי לא נשאר מהם אפילו אחד ומה מיבה של שמחה זו. וכתב שהטעם לשמחה: לפי שביום זה הסמיך ר"ע את חמשת תלמידיו וביניהם היה רשב"י והם לא מתו כקודמיהם והמשיכו את התורה (פר"ח שם).

ראיית הגר"א דכיון שפסקו למות מרבים בשמחה

על פי דברי הגמרא בתענית (ל, ב) שביום ט"ז באב פסקו מתי המדבר למות ואמרינן התם דמשום הכא לא היו ימים טובים לישראל כט"ז באב הרי כיון שפסקו למות הוי יו"ט ולפי דברי חז"ל שבאותו יום פסקו תלמידי ר"ע למות עושים יום שמחה (הגר"א בהגהותיו לש"ע תצג ס"ק ט).

טעם אחר: לפי שימי הספירה מכוונים לחמישים שנות האדם לאחר עשרים שנות הנעורים וכיון שעברו עליו ל"ג שנים ולא חטא שוב אינו חוטא, וזכר לדבר שאנו מדקדקים לעשות יו"ט קצת בל"ג בעמר לזכר שבו עברו רוב ימים שבהם ב' חלקים ממ"ט ימי הספירה (מהרש"א חידושי אגדות מועד קטן כח, א).

טעם אחר: לפי שהוא יום פטירת רשב"י ורצונו הוא שישמחו ביום הילולא דיליה כדאיתא בזהר (אר"י, בברכ"י תצג).

טעם אחר: לפי שביום זה התחיל לרדת המן לבני ישראל היוצאים ממצרים כי בחמשה עשר לחודש השני [אייר] באו למדבר סין (כמבואר בשמות 16 א) וילוונו על משה ואהרן ונמשך הדבר ג' ימים עד שירד המן וזכר לזה אנו שמחים (שו"ת חת"ס יו"ד סימן רלג ד"ה אמנם).

טעם אחר: לפי שהשמחה היא על הנס שנעשה לרשב"י שניצול מחרב המלכות שנזרה עליו מיתה, וקבעו את השמחה ביום מיתתו לפי שהרוגי מלכות אינם נקברים, ונמצא שקברו מוכיח על הנס שמת בידי שמים ולא בידי אדם נמצאת השמחה על הנס (שו"ת שם אריה אור"ח סימן יד).

טעם אחר: לפי שביום זה נסתלק מן העולם וגם יצא מהמערה שבה נתחבא הוא ובנו י"ג שנה (ערוה"ש תצג, ז).

טעם אחר: לפי שרשב"י עצמו שמח ביום מיתתו (אוצר מנהגי ישרון עמוד 70).
טעם אחר: השמחה היא על גילוי הסודות והאידרא זוטא על"י רשב"י ביום פטירתו (בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר גל עיני אות כג).

טעם אחר: לפי שמכל הצדיקים לא היה מי שהבטיח לכלל ישראל להצילם מיום הדין ולפטרן מן הדין (עיין סוכה מה, ב) והואיל וביום פטירתו הוא גם ממליץ טוב בעד כלל ישראל ע"י הסגנון שהוא מלמד עליהם לכן עושים סעודה ושמחה באותו יום (שו"ת יצחק, לרבי יצחק אלפיה עמוד קבו).

והגים להדליק מזרות ביום זה, והטעם:

לפי ששבעת השבועות של ספירת העומר הם כנגד ז' קולות שבמזמור לדוד (פרק כט) בתהילים "הבו לה' בני אלים" והשבוע החמישי הא כנגד "קול ה' הוצב להבות אש" ע"כ מרבים אנו אור בל"ג בעומר שהוא השבוע החמישי שהספירה היא "הוד שבהוד" והוא ג"כ הילולא דרשב"י (פעמי המנהגים אות תרו).

טעם אחר: לפי שהמדרות הן זכר למשואות שהיו מעלים להודיע על קידוש החודש, והרומאים הכובשים אסרו לעשות זאת לכן המדרות הן סמל של מרד, ולכן ביום הילולא דרשב"י שהיה המדור הגדול נגד הרומאים תלמידו של ר"ע שהיה נושא כליו של בר כוכבא (שנלחם ברומאים) מדליקים מדרות על קברו ובמקומות שונים, לרמוז על הרתיו ופדות נפשנו מכל שלטון זר (ויו המנהגים עמוד קה).

טעם אחר: לפי שיום פטירתו של רשב"י היה יום ארוך יותר שבאותו יום גילה סודות ולא היה רשות לשמש לשקוע עד שסיים לגלות הסודות, ועוד שבשעת פטירתו הקיף עמודא דנהורא [עמוד של אור] את מיטתו (בני יששכר ח' אייר מאמר ג ו).

עליה לציון הקדוש במירון

נהגו לעלות לקברו של רשב"י ובנו רבי אליעזר שבמירון.

יש מתנגדים למנהג זה, והטעם: לפי שלא היה דעתם נוהג לעשות יום שמחה יתר על מה שתקנו חז"ל, ועוד שהרי על מיתת צדיקים מתענים ואין

עושים יו"מ (הובא בשדי חמד ח"א מערכת א"י אות ו בשם בפ"ת יור"ד סימן רנא ס"ק ד בשם הנה"ת חת"ם יור"ד סי' רלז, שואל ומשיב במהדורא חמישאה ס' טח סו ד"ה הנה).

חלאקה בל"ג במירון

מנהג קדום מובא בשער הכוונה (ענין ספירת העומר דף פו עד ודף פז, א) והרב רבי יונתן שאנ"ש העיד לי שבשנה הראשונה קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל [האר"י] הוליך את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו ושם גילת את ראשו כמנהג הידוע ועשה שם יום משתה ושמחה (ענין שערי תשובה תקלא ז). וכ"כ בלחם מן השמים (ענין ספירת העומר) שטוב לעשות כן.

הטעם שנהגו לעשות חלאקה במירון: על פי הגמרא בשבת (קלח, ב) "תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל שנאמר (דברים לא כא) "כי לא תשכח מפי זרעו", א"כ הבטיח לנו רשב"י שלא תהא התורה נשכחת מפי זרעינו וזרענו, לכן כשמכניסים אותו למצוות ולתלמוד תורה אומרים על קברו של רשב"י הבטחת שלא תשתכח תורה הבאנו את בנינו המיועד להיכנס לתורה ואנו מבקשים שזכות הצדיק תגן עליו שלא תשתכח תורה (מובא בהקדמת לספר אבני חפץ בשם ר' יעקב מאיר שכטר).

נהגו לשיר פיוט "בר יוחאי" ביום זה. פיוט בר יוחאי מחברו חתום בראשי תיבות רבי שמעון בן לביא (שחיבר ספר כתם פז על הזוהר) תוכן פיוט זה הוא תיאור כבודו ומעלתו של רשב"י ולכן שרים זאת בעיקר בל"ג לכבוד התנא רשב"י.

אכילת חרובים

יש שנהגו לאכול חרובים ביום זה, והטעם: משום שמובא בגמרא (שבת לג, ב) כאשר רשב"י ורבי אלעזר בנו התחבאו במערה מפני הרומאים י"ב שנה נהיה להם נס ונבראו עץ חרובים ומעין מים בפתח המערה שמהם ניוזנו, לזכר הנס אנו אוכלים חרובים ביום ההילולא של רשב"י (שערי הלכה ומנהג סימן רכב).

משחק חץ וקשת

נוהגים שבל"ג בעומר משחקים בחץ וקשת (אוצר דו"ט עמ' 188), והטעם: לפי שיום זה הוא הילולא דרשב"י ואמרינן בירושלמי (ברכות פרק ט הלכה ב) רב חזקיה בשם רב ירמיה כל ימיו של רשב"י לא נראת הקשת בענן, לפי שזכות הצדיק הגנה על העם ובוים עלייתו למרום עושים סימן וזכר לזה (בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר ג אותיות ד, ה). טעם אחר: לפי של"ג בעומר הוא יום שמסוגל לקבלת התפילה, וקשת ר"ת שמע קול תפילותינו לרמוז על כך.

בשאלה האיך אכלו רשב"י ובניו מעץ חרובים ולא חששו לערלה

בעובדא דרשב"י איתא הכי אזלו טשו במערתא איתרחיש ניסא ואיזברא להו חרובתא ועינא מים [פירוש רבי שמעון ובנו אלעזר התחבאו במערה והיה להם נס שנברא להם עץ חרובים ומעין מים] (שבת לג, ב). והטעם: כיון שהיה על ידי נס ועץ מנס אין בו דין ערלה דכתיב (ויקרא יב, כג) "ונמעתם כל עץ מאכל" והוא לא בא דרך נטיעה וליכא איסור, כמו שמצאנו ברד"ק (במ"ב פרק ד, ז) בעובדא דנס השמן של אלישע דשמן שנברא על ידי נס אין בה חיוב תרומות ומעשרות (ש"ת בית יצחק).

טעם אחר: על פי הירושלמי (פ"ק דערלה ה"ה) דאילן העולה במדבר שאינו מקום ישוב פטור מערלה, א"כ כיון שברחו למערה מחוץ לעיר שלא במקום ישוב פטור מערלה (ש"ת נבעות עולם).

טעם אחר: דבמקום פיקוח נפש היה מותר לאכול וכיון שלא היה להם דבר אחר לאכילה, ואם לא היה אוכלים היו באים לכלל פיקוח נפש לכך אכלו בלי חשש (מהמדי תורה).

טעם אחר: על פי מה שאמרו רבותינו לא עבד קב"ה ניסא למנא [הקב"ה לא עושה ניסים לחינם] כיון שראה רשב"י שעשה לו הקב"ה האי ניסא ידע דלא עבד הקב"ה ניסא למנני וודאי דליכא שם איסור (מהמדי התורה).

בשאלה האיך קיים רשב"י את המצות במערה

איך קיים רשב"י את המצוות ובפרט סעודת שבת דאמר באירא "כל ימי לא במילנא תלת סעודתו דשבתא" האיך אמר לא ביטל. והאיך קיים אכילת מצה בליל פסח ושאר דברים שצריכים פת (ש"ת רב פועלים חלק א יור"ד סימן נב).

תירוץ א: אונס רחמנא פטרא כיון שבאותם שנים שנתחבא מפני המלכות מסכנת מות פטור מן סעודות ואכילת מצה ומרור בפסח וכל המצוות שלא קיים ולא נחשב כביטול (ש"ת רב פועלים חלק א יור"ד סימן נב).

תירוץ ב: על פי מה דאיתא במדרש תלפיות (אות ה' ענף הרוב) כתב שחכם אחד שקיבל מהזקנים איש מפי איש עד רשב"י שאילן הרובים שהיה לרשב"י במערה היה מתהפך בערב שבת לאילן תמרים, ומ"ט בערב שבת דאמרו בברכות (יב, א) דאם בירך ברכת המזון על תמרים יצא ידי חובה כיון דמיון זין (וכ"ה בשו"ע רת, יז) וכתב הפמ"ג"ד (רענ א"א ס"ק מז) שלפי זה אפשר לצאת ידי חובת קידוש במקום סעודה, ולפי זה אפשר לומר שהחרובים נהפכו לתמרים כדי שיוכל לקיים סעודת שבת בתמרים (ספר בירורי חיים חלק ג' עמוד תתננ).

הטעם שאין עושים הילולא בז' אדר כמו שעושים בהילולא דרשב"י לפי שבימי אכלו של משה נשתכחו מישראל שלוש מאות הלכות (תמורה מז, א) ואילו באבלו של רשב"י נחתדשו שלושת אלפים הלכות כמבואר בזוהר (ח"ג רפז) (ספר מטעמים ענין חודש א בשם רבי אברהם יעקב מסאדינורא).

טעם אחר: לפי שמשה רבינו לא הניח בן כמותו משא"כ רשב"י דהיינו שרשב"י לא אבד לדורו לפי שהניח בן כמותו ועל כן גם לדורו לא היה שום עצב ביום זה ולכן הוקבע יום זה לעולם שלא להתענות בו ושירבו בו קצת שמחה משא"כ משה (ש"ת מים חיים ס' כב בסוף התשובה אמת ליעקב).

טעם אחר: לפי שמשה רבינו היה בוכה על יום מותו ולא חפץ בו (כדאיתא במדרש דברים פרק י יא) לפי שרצה לקיים מצוות התלויות בארץ לכן ביום פטירתו מתאבלים ובוכים, משא"כ רשב"י שמח לקראת יום מיתתו והיה עומד ומצפה אליו כמו שכתב באדרא זוטא (האוינו דף רלא ע"ב) ולכן גם אנו שמחים (דבר יום ביומו ושפע חיים מכתבי תורה ח"ב פ"ב).

טעם אחר: לשיטות שלא נפטר רשב"י בל"ג בעומר וכל הטעם בשמחה ביום זה הוא מפני שבאותו יום הסמך ר"ע את רשב"י לתלמידו יובן דלא דמי ל"ג בעומר לשאר ימי הילולא (ר"ח אבולעפיה).